

Emlékezés Botka Tivadarra (1802-1885), a Magyar Tudományos Akadémia rendes és tiszteleti tagjára

Remembering Tivadar Botka (1802-1885), Full Member and Honorary Member of the Hungarian Academy of Sciences

Botka Tivadar jogtörténész, országgyűlési képviselő, a Magyar Tudományos Akadémia rendes és tiszteleti tagja 1802. július 6-án Kisendrédén (Bars vármegye) született. 1885. január 6-án hunyt el Kisvezekényben (Bars vármegye).

A Magyar Tudós Társaság, a Magyar Tudományos Akadémia jogelődje, Botka Tivadart 1847. december 29-én tartott közgyűlésén választotta levelező tagjának. A Magyar Tudományos Akadémia Botka Tivadart 1872. május 24-én tartott közgyűlésén rendes, 1877. május 24-tartott közgyűlésén pedig tiszteleti (tiszteletbeli) tagjává választotta.

Botka Tivadar levelező taggá történő választását követően székfoglaló előadását a Magyar Tudományos Akadémián 1861. december 16-án tartotta „Vázlatok a megyei alkotmányos élet múltjából” címmel. A székfoglaló előadás a következő évben, a Magyar Tudományos Akadémia kiadványaként az Akadémiai Értesítőben, A Filozófiai, Törvény- és Történettudományi Osztály Közlönyében (Pest, 1861-1862.) nyomtatásban is megjelent.

Itt utalunk arra, hogy a Magyar Tudós Társaság, illetve jogutódja, a Magyar Tudományos Akadémia, levelező tagjai hosszú időn át nem voltak kötelesek székfoglaló előadást tartani. A levelező taggá történt választás és a székfoglaló előadás között eltelt csaknem másfél évtized oka volt emellett az is, hogy az 1848-1849. évi forradalom és szabadságharc leverését követően a Magyar Tudományos Akadémia működése az önkényuralom éveiben politikai okokból szünetelt és ezért új akadémiai tagok választására és székfoglaló előadások tartására még az 1848 decembere előtt megválasztott tagok esetében sem került, kerülhetett sor.

Botka Tivadar rendes tagi székfoglaló előadását a Magyar Tudományos Akadémián a megválasztását követő évben, 1873. június 18-án tartotta „Trentsini Chák Máté és kortársai” címmel. Előadása még ebben az évben, 1873-ban nyomtatásban is megjelent, ugyancsak az MTA kiadványaként az „Értekezések a Történeti Tudományok köréből” című sorozatban (Budapest, 1873.)

Botka Tivadar alapító és választmányi tagja volt a Magyar Történelmi Társulatnak. Elnöke volt továbbá megalakulása, létrejötte óta a Toldy Körnek, melynek székhelye Pozsonyban volt.

Botka Tivadar édesapja széplaki Botka László pozsonyi szolgabíró (iudex nobilium), édesanyja pedig gosztonyi és kréncsi Gosztonyi Jozefa volt.

Középiskolai tanulmányait Léván, Nagyszombaton és Pesten végezte. Felsőfokú, akadémiai és egyetemi tanulmányokat Pozsonyban, Pesten és Egerben folytatott.

Tanárai közül Schwartner Márton – Martin von Schwartner (1759-1823), a pesti egyetem statisztika professzorának, első kiadásban Pesten, 1798-ban „Statistik des Königreichs Ungarn” című munka szerzője volt rá a legnagyobb hatással, akinek oklevéltani (diplomatikai, ars diplomatica) és címertani (heraldikai) előadásait, óráit 1819-ben hallgatta. Említést érdemel, hogy a gyakorlati jogi tevékenységet is folytató, Pest vármegyében táblabírói tisztséget is betöltő Schwartner Márton tanulmányait a göttingeni egyetemen folytatta, ahol oklevéltani, történelmi és statisztikai kurzusokat vett fel.

Botka Tivadar 1823-ban szerzett ügyvédi oklevelet, diplomát. Bars vármegyében kezdte meg évtizedeken át tartó felelősségteljes közzolgálati (munus publicum) pályáját. 1824-ben lett a vármegyében első tiszti alügyész. Később főszolgabírói és tiszti főügyészi hivatalt töltött be ugyancsak Bars vármegyében.

1840-ben vármegyei főjegyző, később, mint vármegyebizottsági tag vett részt a vármegyei ügyekben. Mint főjegyző élesen bírálta a főispánok (supremi comites) hivatali visszaéléseit. Emiatt felsőbb utasításra le kellett mondania főjegyzői hivataláról.

Botka Tivadart 1843-ban Bars vármegye országgyűlési követének választották. Mint követ az 1843/1844. évi pozsonyi reformországgyűlésen, diaetán a liberális nézetek elkötelezett hívének számított. Bars vármegye 1847-ben az 1847/1848. évi országgyűlésre ismét követének választotta. Képviselői mandátumáról azonban néhány hét után lemondott. Lemondását követően nem vállalt rész a hazai politikai életben egészen 1849-ig.

Az 1848/1849. évi forradalom és szabadságharc leverését követően, az első provizórium alatt rövid ideig törvényszéki elnök volt. Botka Tivadar kiemelkedő szerepet vállalt Bars vármegye gazdasági egyesületének megalakításában, majd a megalakulást követően annak vezetésében, vállalva a gazdasági egyesület elnöki funkcióját is.

Az 1866-ban a súlyos gazdasági válság idején, mint felső-magyarországi királyi biztos működött. 1865 és 1872 között tagja volt a képviselőháznak és részt vett a regnikoláris bizottság munkájában is. 1872-ben vonult vissza végleg a közéleti pályáról.

Botka Tivadar több történeti értekezést jelentetett meg a kor tekintélyes, széles körben olvasott folyóirataiban. Publikált a Magyar Történelmi Társulat 1867-ben alapított folyóiratában, a Századokban, az Uj Magyar Muzeumban, a Magyar Történelmi Tárbán, a Tudományos Értekezőben és a Budapesti Szemlében. A Budapesti Szemlében különösen nagy figyelmet keltett a régi magyar vármegyék (comitatus) szervezetének történetével foglalkozó munkája. Munkái jelentek meg továbbá a Győri történeti és régészeti Füzetekben 1863 és 1865 között. Tanulmányokat tett közzé továbbá Magyar Sionban, 1864-ben és 1867-ben. A Pesti Naplóban is jelent meg írása 1873-ban.

Botka Tivadar vetette fel elsőként az ezredéves nemzeti ünnep (Millennium) gondolatát 1878-ban, a Századokban közzétett, országos viszonylatban is komoly figyelmet kiváltó írásában.

Botka Tivadar több kutatási területre kiterjedő, latin és döntően magyar nyelven publikált jogtörténeti tárgyú, továbbá közigazgatási joggal és politikai kérdésekkel foglalkozó munkái Magyarországon és a szomszédos országokban egyaránt századunkban is figyelmet érdemelnek.

Botka Tivadar főbb munkái

De duellis Hungarorum litis decisoriiis. Pesthini, 1829.; Notitia diplomatica veteris constitutionis comitatum praecipue anecdoto vicecomitum et curiali instituto illustrata. Pest, 1831.; Az 1843–44. országgyűlési időszakból néhány ismeretlenebb közjogi tárgy és megrögzött balvélemény felvilágosítva. Pozsony, 1844.; Czáfolat városi szavazatok ügyében. Pozsony, 1844.; Vázlatok a megyei alkotmányos élet múltjából. Filozófiai, Törvény- és Történettudományi Osztály Közlönye. Magyar Tudományos Akadémia. Pest, 1861-1862.; Jogtörténeti tanulmányok a magyar vármegyék szervezetéről. I-II. Pest, 1865.; Kisfaludy Liphay Imre Bars és Hont megyék alispánjának és országos törökügyi követnek emlékezete. Pest, 1867.; Tájékozás az eltűnt magyar Valkó vármegyéről. Pest, 1868.; A barsmegyei középponti székhelynek Aranyos-Marótról Lévára szükséges áttételéről. Pozsony, 1870.; Trencsini Chák Máté és kortársai. Értekezések a Történeti Tudományok köréből. III. kötet 4. szám. Budapest, 1873. és Millenarium vagyis a magyar államiság ezeréves fordulójára 884-től 1884-ig. Budapest, 1878.

Utalni kívánunk arra, hogy Botka Tivadarnak több munkája csupán kéziratban maradt fenn, nem jelent meg nyomtatásban. Ezek a következők (a felsorolás nem teljes): Barsmegye monographiája, A lévai vár és A szolgabírói hivatal.

Felhasznált irodalom

Botka Tivadar. Vasárnapi Újság, 1872. XIX. évf. 28. szám. 1-2. old.; Botka Tivadar. (80. születésnapja). Századok. 1881.; Botka Tivadar. Századok 1885. és Botka Tivadar életpályája. Országgyűlési Könyvtár - Magyar Jogi Portál.

Hamza Gábor
egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia (MTA) rendes tagja
Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE)
Állam- és Jogtudományi Kar
Budapest
email: gabor.hamza@ajk.elte.hu